

G. W. F. Hegel

PRAVNI I POLITIČKI SPISI

Nolit, Beograd, 1981.

Glavama koje »duh« zamišljaju kao »lebdeći nad vodama« ni ovi Hegelovi spisi neće objasniti mnogo. Duh će i dalje lebjeti, Hegel će i dalje biti apologet pruske monarhije, i dalje će se baviti gimnastikama (dubiti na glavi) pišući istovremeno dosadne knjižurine u koje spadaju i ovi, isto tako dosadni, *Pravni i politički spisi*.

Priučeno apriornom shematizmu, obrazovano u uskom hodniku marksističkog revolucionarnog obrtanja odnosa misli i zbilje, općinstvo će još jednom (ukoliko uopće više i osjeća potrebnim) iskazati svoju odbojnost prema (Hegelovoj) filozofiji: marksirat će se po marksizimima, pokopavati pokopano: sve su to građanska društva, sve su to filozofije, to su države i monarhije, apologije, otuđenja i nedemokracije. A stvar zapravo pripada sasvim drugom horizontu.

Strah od apstrakcija, formalnih kategorija i principa koji »zasljepljujuće djeluju na um mase« — o kojima Hegel piše u ovim *Spisima*, danas, kada tehnika revolucije pokazuje svoju ograničenost, kad domišljanja i premišljanja revolucije budu svojom oskudnošću, a doba jednakostima i slobodama formalne, proklamirane naravi — pokazuje se sasvim opravdanim. Kao što granice mogućnosti djelovanja proletarijata leže u samom pojmu proletarijata, i kao takve se mogu naslutiti već u nabubrelosti intencija koje Marx proletarijatu pridaje, tako isto oskudnost i formalnost kategorija našeg suvremenog doba i socijalisti-

čke stvarnosti leži u jednodimenzionalnosti tehnike obrata.

S onu stranu pojednostavljenja problematike filozofije duha, svođenja filozofije na tehniku revolucije obratima koji svekolikost napora pojma ograđuju u pojam rada, leži, ako se tako može reći, dekretoidno zatvoren rudnik Hegelove filozofije (prava). Stoga *Pravni i politički spisi* mogu poslužiti da se ukaže na neka pitanja i ponovo govore neki odbačeni problemi.

Prije svega, riječ je o odnosu misli i zbilje kao temi koja predstavlja granični kamen razlike Marxovog i Hegelovog pristupa. Marxova kritika Hegelove filozofije prava u osnovi se svodi na kritiku upravo ovog odnosa. »Hegel ne razvija« — kaže Marx — »svoju misao iz predmeta, nego razvija predmet prema jednom u sebi završenom mišljenju koje je u sebi završeno u apstraktnoj sferi logike (*Kritika Hegelove filozofije državnog prava*, str. 20). Varijacija na ovu temu u Marxovoj Kritici ima koliko i stranica. No koliko god se te varijacije ponavljale, nijedna ne problematizira stvar u ishodištu. Naime, za Hegela mišljenje kao »delatna forma općosti« (*Pravni i politički spisi*, str. 20), kao »ukidanje partikulariteta, neposrednosti prirodnosti i uzdizanja u ono opće« (*Filozofija prava*, str. 43) i ne može biti djelatno ukoliko nije Samozakonodavno. To samozakonodavstvo, kao najveći doprinos njemačke klasične filozofije, u Hegela se oblikuje u sistem u kojem se polazi od »totaliteta svijeta« kao samozvoja i samospoznaje apsolutne ideje (jedinstvo pojma i objektiviteta) preko »duha« kao modusa opstanka apsoluta i čovjeka kao medija djelatnosti duha (usporedi: Prpić: *Država i društvo*, str. 44). Kritika se dakle nema pravo na tako nedorečen način pozivati na postojeće upravo zato što je mišljena, pa samim tim pretpostavlja općenitost svog samozakonodavstva. Ukoliko se ruše temelji, i prizemlje će se tresti bez obzira na to koliko je zemlja blizu. U najmanju ruku, treba položiti račune.

O odnosu misli i zbilje možemo navesti dva indikativna stava. Prvi je sadržan u predgovoru Alekse Buha i citat je iz Griescheimovih bilježaka sa Hegelovih predavanja (citirano prema Iltingu). Pojašnjavajući tezu iz Predgovora

Izlog knjiga 245

Hegel kaže: »Ono što je zbiljsko, to je umno. Ali nije sve što egzistira zbiljsko, ono loše je u samom sebi nešto slomljeno i ništavno« (19. str. Predgovora). Ne treba komentirati.

Drugi navod na drugi način govori o istom. Uvodeći u problematiku filozofije prava, Hegel u predgovoru (Homejrove zabilješke) kaže: »Istinsko saznanje beskonačnoga ne može se zaustaviti na istorijskom viđenju pravnih odnosa, jer za njega važi samo kao pravo ono postojeće, ono što je po obliku važeće, makar to bilo i na beskonačan način, bilo bi najveće nepravdo. Istorijsko viđenje se u novije vreme naročito preporučivalo, delimično zbog nužnosti da se opravda postojeće pravno stanje, a delimično zbog slabosti koja je (bila) srozana na nastajanje bez saznavanja« (str. 210).

Opravdavajući svoju tezu o državi kao onom što je po sebi i za sebe umno (*Filozofija prava* str. 204) Hegel, prema Griescheimovim zabilješcima, Iltingu i Aleksi Buhl pojašnjava: »Ali najomraženiji čovjek još je uvijek čovjek. Bolestnik, bogalj je još uvijek živ čovjek; ono afirmativno, život, postoji uprkos nedostatcima, a ovdje je riječ o tome afirmativnome« (*Pravni i politički spisi*, str. 38). Riječ je, naime, a to će konkretnost *Pravnih i političkih spisa* dobro pokazati, o naporu koji Hegel ulaže u afirmiranje moderne građanske države, živeći u žiži sukoba feudalnih privilegija pozitivnog prava i ravnopravnosti aspraktne volje zastupljene u skupštini moderne države.

U tekstu »Rasprave zemaljskostaleške skupštine kraljevine Virtemberg 1815. i 1816«, ukazujući na pozitivnopravno ishodište zahtjeva privilegiranih staleža, Hegel kaže: »U načinu na koji se ponajviše zemaljski staleži sazvani u Virtembergu vidimo baš nešto suprotno onome što je započelo pre 25 godina u jednom susjednom carstvu i što je tada naišlo na odjek u svačijem duhu, naime to da u državnom ustavu ne treba priznati kao važeće ništa što se ne može priznati u skladu sa pravom uma« (str. 77).

Zajedno s Erichom Weilom, treba se zapitati dvije stvari: prvo, kako to da se Prusija nije prepoznala u slici idealne države trudeći se da umanjiti utjecaj njegova mišljenja nakon njegove smrti,

i, drugo, što je s institucijama koje su za Hegelovu državu bitne a nikada nisu postojale u Prusiji. Slažući se Weilom konstatacijom da je Hegel filozof moderne države, dodajemo u određenju volje kao umnog htijenja leži osnova određenja slobode kao stvari umnog zakonodavstva. Na tim njemačkoklasičnim temeljima zasnovana je Hegelova ideja države kao umne organizacije. Svaka kritika koja ne ide do u temelje određenja države nedostatna je, a ukoliko se pretvori u katekizam, onemogućava čak i ispravan uvid o pravim negativnostima i granicama ovog određenja.

Tekstovi *Pravnih i političkih spisa* donose, dakle, obilje materijala koje svoj značaj ima tek u kontekstu ostalih Hegelovih tekstova, posebno *Filozofije prava*, a isto tako i Marxove kritike Hegela. Mogu se naći zanimljive teze o »narodu«, o aristokraciji koja osuđuje prema svojim zakonima donesenim i za svoje privilegije, o implicitnoj kritici birokracije (!) kritikom starovirtemberških pisara, o slabosti engleskog parlamentarnog zakonodavstva koje »zemljoradničkoj klasi« može i odrediti zemlju, a to se opet neće sprovesti u djelo; tu je i kritika čitanja referata u skupštini i još štošta. Navali, narode!

Knjiga sadrži i Homejrove zabilješke Hegelovih predavanja iz filozofije prava koje katkad, doista, mogu biti jasnije i od Hegelovih rečenica. Uz dobar predgovor i mnoštvo po tekstovima nasmice razbacanih zarez, *Pravni i politički spisi* (katkad opet *Politički i pravni* — knjiga ima dva naslova) ulaze u našu političku i pravnu stvarnost na mala vrata. Jedne će utvrditi u njihovu uvjerenju, a druge neće razuvjeriti.

Sead Alić